

NTK

50°6'14.083"N, 14°23'26.365"E

Národní technická knihovna
National Technical Library

Příspěvek do sborníku

Projekt eBooks on Demand – Evropská knihovní síť
Kamrádková, Kateřina
Pospíšilíková, Věra

Září 2010

Abstrakt

V roce 2007 byla na konferenci Knihovny současnosti představena služba eBooks on Demand (Žabička, 2007). Během tří let se v České republice do sítě knihoven poskytujících digitalizaci historických knih na objednávku připojily čtyři české knihovny: Knihovna Akademie věd (KNAV), Moravská zemská knihovna v Brně (MZK), Národní technická knihovna (NTK) a Vědecká knihovna v Olomouci (VKOL). V následujícím příspěvku bude přiblížen projekt, v jehož rámci je služba EOD poskytována.

Služba eBooks on Demand (EOD)

Náplní služby EOD je digitalizace knih vydaných v letech 1500–1900 (předpoklad, že už nepodléhají autorskému zákonu) na objednávku zákazníka z fondů institucí zapojených do sítě EOD. Zpravidla za 7–14 dní po online objednání digitalizace obdrží zákazník e-knihu v jednotném formátu PDF. Při zpracování e-knihy může být provedeno také optické rozpoznávání znaků (OCR). Kooperující knihovny, používající stejného systému pro zpracování objednávek, by měly při skenování dodržovat určené normy kvality. Na evropské úrovni se tak digitalizace standardizuje a zároveň se minimalizuje digitalizace stejných knih.

Evropská knihovní síť

eBooks on Demand – A European Library Network (EOD – Evropská knihovní síť) je konsorcium více než 20 knihoven z Evropy. Každá zúčastněná knihovna má významný historický fond, který chce prostřednictvím služby EOD nabídnout k digitalizaci. E-knihy zhotovené na objednávku zákazníků jsou současně ukládány do digitální knihovny té které instituce a jejím prostřednictvím zdarma zpřístupňovány na internetu.

Základy Evropské knihovní sítě vznikly již během pilotního projektu *Digitalizace na objednávku* probíhajícího v letech 2006–2008 v rámci programu eTEN. V průběhu tohoto projektu byla vytvořena kompletní technická, organizační a manažerská infrastruktura. Zákazník tak má záruku spolehlivého systému zpracování objednávek a kvality dodání e-knihy, navíc se redukuje pracovní zatížení jednotlivých knihoven. 1. června 2008 podepsalo původních 13 členských knihoven EOD společnou smlouvu a od té doby se Evropská knihovní síť dále rozrůstá. Stávající projekt EOD probíhá od 1. května 2009 a potrvá do 30. dubna 2013. Je podpořen programem Evropské komise *Kultura 2007–2013* a jeho koordinátorem je Tyrolská univerzitní a zemská knihovna v Innsbrucku (UIBK). Náklady projektu jsou hrazeny Evropskou unií z 50 %.

Členství v síti EOD je zpoplatněno, roční členský poplatek pro instituce je 1 000 EUR, pokud instituce rozšíří své služby ještě o Print on Demand (tištěnou verzi e-knihy, kdy tisk zprostředkovává Amazon), zvýší se roční poplatek o 500 EUR. Existuje několik finančních modelů, které si mohou členské instituce vybrat pro platbu za zprostředkování služby EOD a Print on Demand. Patrně nejčastěji využívaný je model all inclusive – kdy z každé zakázky patří 23% z ceny zprostředkovateli – tedy UIBK, která zabezpečuje kompletaci naskenovaných stran do jednoho PDF dokumentu, OCR a přijímá platbu platební kartou od zákazníka.

České knihovny (MZK, NTK, VKOL) byly o EOD informovány během roku 2007 v rámci dotazníkového šetření / přehledu, který v té době prováděla Tyrolská univerzitní a zemská knihovna v Innsbrucku. Ihned poté knihovny kontaktovaly také Univerzitní knihovnu v Bratislavě, která se pilotního projektu účastnila. Po několika schůzkách s koordinátory službu jako první zprovoznila MZK, dále VKOL a NTK – ty se také staly součástí připravovaného projektu programu Kultura. Knihovna Akademie věd ČR je členem sítě EOD, realizace služby u ní se na grant Evropské komise neváže.

Knihovny a jiné paměťové instituce v České republice se mohou do Evropské knihovní sítě zapojit dvěma způsoby. Obvykle daná knihovna vyjádří svůj zájem UIBK, zajistí technické a

administrativní fungování služby EOD a podepíše příslušné smlouvy. Druhou možností je využít službu EOD zprostředkovaně, tedy nechat naskenovat knihy z vlastního historického fondu v některé z českých knihoven, jež už členem Evropské knihovní sítě je.

První, standardní postup je vázán na roční příspěvek 1 000 EUR, jenž pokrývá náklady spojené s instalací systému Order Data Manager (ODM), jeho provozem a realizací objednávek jako i technickým řešením implementace tlačítka „EOD – Objednat digitální kopii“ do katalogu knihovny. Tlačítko je možné vložit do online katalogu, kdy je pomocí javascriptu odkazováno na autorsky volné knihy z fondu, ale poslouží i naskenovaný lístkový katalog nebo webové rozhraní EOD s manuálním zadáváním údajů. Knihovna, která podepíše *Kooperační smlouvu pro přidružené členy*, se stane právoplatným členem sítě EOD, což jí zajišťuje technickou podporu ze strany koordinátora projektu s možností konzultace případných problémů.

(Členské knihovny službu EOD zpoplatňují směrem ke svým zákazníkům – částka je většinou rozložena na manipulační poplatek a cenu za digitalizaci dle počtu stran.)

Alternativou k řádnému členství v síti EOD je zprostředkování digitalizace jinou českou knihovnou. Tuto variantu chceme nabídnout především těm knihovnám, jež služba eBooks on Demand zaujala, ale nemají prostředky na zapojení se do sítě EOD samy. V principu by spolupráce mohla fungovat následovně: badatel projeví zájem o elektronickou kopii historické knihy např. v knihovně muzea, pověřený pracovník doručí požadovanou knihu (pokud to její fyzický stav dovolí) do MZK nebo NTK, zde budou manuálně vloženy údaje o knize do systému ODM a následně provedeno skenování a zpracování objednávky. Po zhotovení

e-knihy bude už klasicky zaslána zákazníkovi a je jen na dohodě knihoven, jak bude řešena finanční stránka tohoto pracovního postupu. Praxe ze zahraničí ukazuje, že částku za skenované strany obdrží knihovna, jež skenovala, a manipulační poplatek knihovna, která poskytla knihu ke skenování. Filozofií českých členů EOD je zpřístupňovat e-knihy po dvou měsících na internetu volně i pro další zájemce. Toto, stejně jako několik dalších technických detailů (např. zobrazení loga vlastníka knihy na obálce e-knihy), je opět na domluvě. UIBK je myšlenka nakloněna, takže podobnému využití služby EOD nestojí nic v cestě.

Program Evropské komise Kultura 2007–2013

V současnosti má síť EOD 26 členů. Finanční podporu Evropské komise v rámci programu *Kultura 2007–2013* čerpá pouze 20 knihoven, jež podepsaly na podzim roku 2008 *Grantovou dohodu*. Realizace projektu zahrnuje plnění obsahové části a řízení projektu, přičemž knihovny musí průběžně podávat Evropské komisi zprávy o řešení projektu a vykazovat náklady, které v daném období v rámci projektu vznikly (cestovné, náklady na propagaci, personální náklady, audit). Evropská komise zasílá tzv. předfinancování na začátku projektu a průběžné platby po skončení daných etap projektu. Během jeho trvání a až pět let po skončení projektu může Evropská komise provést finanční či technický audit.

Ministerstvo kultury ČR podporuje organizátory a spoluorganizátory kulturních aktivit, kteří získali podporu z programu Kultura, speciálním grantovým řízením. Toto řízení má alespoň částečně podpořit organizace na účstech v projektech a zčásti kompenzovat 50 % prostředků spoluúčasti. Účast v programu Kultura podporuje i Institut umění, který provozuje českou kancelář pro program Kultura.

Šíření povědomí o službě EOD

Cílem projektu EOD je podporovat kulturní dialog mezi badateli, a to s přispěním technologií Webu 2.0, zejména však rozšířit síť institucí, jež službu EOD nabízejí. Úkolem členů sítě EOD je tak nejen propagovat službu EOD mezi uživateli, ale také mezi knihovnami.

České členské knihovny mají každá svou vlastní strategii, jak informace o službě EOD šířit mezi své uživatele, od konce roku 2009 však v této oblasti zesílila spolupráce mezi MZK, NTK a VKOL.

V České republice je k propagaci služby a sítě EOD využito různých informačních kanálů. Kromě letáků, případně plakátků a záložek se snažíme publikovat články, účastnit se konferencí pro knihovníky a historiky, šířit informace ve vlastní instituci a mezi studenty, případně zmiňovat službu EOD v médiích. Nejrozšířenější je ovšem prezentace EOD na webu. Kromě projektové stránky eBooks on Demand, která je společná všem členům sítě, jsou knihovny zaneseny v Google mapách a mají své vlastní institucionální stránky (NTK, MZK, VKOL). Národní technická knihovna má svůj účet také na Slideshare, kde zároveň zveřejňuje prezentace o EOD.

Před několika měsíci byla vytvořena česká stránka na Facebooku a vznikl článek ve Wikipedii. Záměrem stránky na Facebooku je informovat o nových digitalizovaných EOD e-knihách vystavených v českých digitálních knihovnách (NTK, MZK, VKOL), zveřejňovat pozvánky na akce, jejichž součástí je i EOD a sdružovat zájemce o historické tisky. V době psaní tohoto článku má stránka na 80 fanoušků, a to i ze zahraničí. Článek ve Wikipedii je prozatím nedokonalý, ale slouží jako základ pro budoucí propojení se zahraničními články s tematikou EOD. Máme v úmyslu jej nadále zdokonalovat a odkazovat na digitalizované EOD e-knihy související se zveřejněným tématem, autorem nebo obdobím. V budoucnu lze články ve Wikipedii propojit např. i na OPAC knihovny nebo Google mapy.

Nejnápadnější akcí z aktivit partnerů projektu jistě bude každoroční den otevřených dveří, který je věnován propagaci služby EOD pokud možno ve formách blízkých pro různé zájmové skupiny – mladí lidé, badatelé vyššího věku, organizace, jež využijí poznatky z e-knih pro svoji práci atd.

Zpřístupnění e-knih

V současnosti neexistuje jednotný vyhledávač nebo digitální repozitář EOD e-knih. Každá instituce si ukládá e-knihy vytvořené v rámci služby EOD do svých digitálních knihoven, jejich zpětné vyhledání je tedy někdy složitější. Např. NTK a MZK mají e-knihy uloženy v systému Kramerius, VKOL má pro ně speciální digitální knihovnu. V rámci sítě je plánováno použití open source portálu VuFind, kde by uživatelé mohli prohlížet a vyhledávat nejen v přehledu zhotovených EOD e-knih, ale také ve všech historických tiscích zúčastněných knihoven. Technický aspekt této myšlenky je v řešení, už nyní je rozhraní testováno a slibuje pohodlné vyhledávání v digitalizovaných historických sbírkách knihoven sítě EOD.

EOD bude mít od léta 2010 vazbu také na *Europeanu*. UIBK bude působit jako agregátor metadat e-knih knihoven sítě EOD a poskytovat metadata ve formátu ESE (European Semantic Elements). Zkušební provoz proběhne nejdříve v knihovnách, z jejichž repozitářů lze sklízet metadata. Partnerská knihovna připraví soubor metadat EOD e-knih, knihovna v Innsbrucku jej harvestuje (OAI-PMH), přidá potřebná pole (např. provider „EOD“) a poté vystaví v *Europeaně*. Zároveň bude v *Europeaně* zobrazeno tlačítko Print on Demand (Kamrádková, 2010).

Projekt eBooks on Demand je realizován za finanční podpory Evropské unie. Za obsah sdělení odpovídají výlučně autorky. Sdělení nereprezentují názory Evropské komise a Evropská komise neodpovídá za použití informací, jež jsou jejich obsahem.

Citace

- ŽABIČKA, Petr. eBooks on Demand - elektronické knihy na vyžádání. In *Knihovny současnosti 2007*. Brno : Sdružení knihoven ČR, 2007. s. 181-183. ISBN 978-80-86249-44-5.
- KAMRÁDKOVÁ, Kateřina. eBooks on Demand aneb Dejte starým knihám nový život. *Inflow : information journal* [online]. 2010, roč. 3, no. 7, [cit. 2010-07-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.inflow.cz/ebooks-demand-aneb-dejte-starym-kniham-novy-zivot>>. ISSN 1802-9736.